

ความหมายและปรัชญาของการลงโทษ

ความหมายและที่มาของการลงโทษ

๑. ความหมายของการลงโทษ

เนื่องจากความผิดเป็นปรากฏการณ์อย่างหนึ่งของชุมชน^๑ ฉะนั้นชุมชนหรือสังคมซึ่งเกิดจากการรวมตัวกันของสมาชิกหรือปัจเจกชน จึงต้องมีมาตรการควบคุมความประพฤติของสมาชิกในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีความเป็นปกติสุขและความสงบเรียบร้อย โดยการมีกฎหมายที่มีคุณค่าใช้บังคับ (positive law) ใช้บังคับแก่สมาชิกในสังคมนั้น และเมื่อมีการละเมิดกฎหมายซึ่งถือเป็นความผิด ก็จะต้องมีการลงโทษ การลงโทษจึงเป็นเครื่องส่งเสริมประสิทธิภาพของกฎหมายอย่างหนึ่ง และเป็นการใช้อำนาจบังคับ (Sanction) โดยรัฐเป็นผู้กระทำตอบโต้ต่อผู้กระทำผิดกฎหมาย

การลงโทษจึงหมายความว่ารัฐกำหนดภาวะอย่างหนึ่งอย่างใดแก่บุคคล ซึ่งภาวะนั้นโดยปกติธรรมดาแล้วถือเป็นสิ่งไม่พึงปรารถนา ในอันที่จะตอบโต้เนื่องจากการที่บุคคลนั้นได้กระทำความผิด หรือก่ออาชญากรรมขึ้น^๒ ความหมายของการลงโทษแตกต่างจากวัตถุประสงค์ของการลงโทษ เพราะได้ถูกกำหนดให้มีลักษณะเป็นผลร้าย และเนื่องมาจากการกระทำความผิด

^๑ จิตติ ดิงศรีทิพย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ภาค ๑ ตอนที่ ๑ (กรุงเทพมหานคร : แสงทองการพิมพ์, ๒๕๑๕) หน้า ๖.

^๒ Andrew Von Hirsch, Doing Justice the Choice of Punishment, 1st ed. (New York: Hill and Wang, 1976), p. 35.

หรือการก่ออาชญากรรม ส่วนวัตถุประสงค์ของการลงโทษนั้น กล่าวว่าการลงโทษเป็นไปเพื่อ
 ตอบแทนผู้กระทำความผิดให้สาสม เพื่อข่มขู่ให้ผู้กระทำผิดนั้นเองหรือผู้อื่น เกิดความหวาดกลัวไม่
 กล้ากระทำความผิด เพื่อจำกัดตัดรอนโอกาสที่ผู้กระทำความผิดจะไปก่ออาชญากรรมขึ้นอีก หรือ
 เพื่อปรับปรุงแก้ไขตัวบุคคลผู้กระทำความผิดให้มีลักษณะที่ไม่เป็นภัย และสามารถกลับเข้าสู่สังคมได้
 ในปัจจุบันได้มีความเห็นว่า การลงโทษที่มีลักษณะทารุณ หรือก่อให้เกิดความเจ็บปวด เคียดแค้น
 เพื่อแสดงถึงการตอบโต้ (Sanction) จากสังคม ควรจะหมดไป และใช้มาตรการที่เรียกได้
 ว่าวิธีปฏิบัติ (treatment) แทนการลงโทษ แม้ว่าจะถือว่าการตอบโต้เป็นวัตถุประสงค์ประการ
 หนึ่งของการลงโทษก็ตาม

เราอาจให้คำจำกัดความของการลงโทษได้ว่า การลงโทษเป็นการใช้อำนาจกำหนด
 ภาวะซึ่งเป็นผลร้ายสำหรับผู้กระทำความผิด^๑ ซึ่งอาจแยกองค์ประกอบออกได้เป็น ๓ ประการคือ

- ก. การกำหนดโทษกระทำโดยผู้มีอำนาจลงโทษ
- ข. การลงโทษมีลักษณะเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาแก่ผู้ถูกลงโทษ ไม่ว่าจะ เป็นการลง
 โทษทางร่างกายให้เจ็บปวดทรมาน หรือการจำกัดตัดรอนสิ่งซึ่งผู้ถูกลงโทษปรารถนา เช่น
 เสรีภาพ ดังนั้นการปฏิบัติต่อผู้ถูกลงโทษซึ่งมีลักษณะเป็นการการรักษา (Cure) ด้วยความเมตตา
 กรุณา จึงไม่ถือเป็นการลงโทษ

ค. การลงโทษจะต้องเนื่องมาจากการกระทำความผิด หรือเป็นที่คาดการณได้โดย
 แน่แน่นอนว่า ผู้ถูกลงโทษเป็นผู้ที่ได้กระทำความผิดจริง ฉะนั้น โดยหลักการแล้วจึงไม่อาจลงโทษ
 ผู้ที่มีได้กระทำความผิด หรือยังไม่เป็นการแน่นอนว่าได้กระทำความผิดจริงได้ แต่มีวิธีการบางอย่าง
 ที่ใช้แก่ผู้ที่ยังมิได้กระทำความผิด ซึ่งไม่ถือว่าเป็นโทษ เช่น วิธีการเพื่อความปลอดภัย เป็นต้น

^๑ P.J. Fitzgerald, Criminal Law and Punishment (London:
 Oxford University Press, 1962) p. 199.

ความหมายของการลงโทษที่สมบูรณ์ที่สุด คือการทำให้บุคคลได้รับผลร้าย ซึ่งอาจเป็นการทรมานทุกขุทรมาน ความเจ็บปวด หรือการกักขัง เนื่องมาจากการที่บุคคลนั้นได้ก่ออาชญากรรม หรือกระทำผิดกฎหมาย หรือละเว้นไม่กระทำการตามที่กฎหมายกำหนดว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องกระทำ โดยศาลของรัฐจะเป็นผู้พิจารณาพิพากษา และจะลงโทษได้ต่อเมื่อกฎหมายบัญญัติว่าการกระทำเช่นนั้น เป็นความผิด และกำหนดโทษไว้

จากความหมายดังกล่าว จึงอาจแยกสาระสำคัญของ การลงโทษออกได้ คือ

- ก. การกำหนดโทษจะต้องกระทำโดยรัฐ โดยใช้อำนาจทางตุลาการ
- ข. การลงโทษจะต้องมีลักษณะ เป็นผลร้าย หรือไม่พึงปรารถนา
- ค. การลงโทษนั้น จะลงแก่บุคคลใด ก็เพราะ เนื่องมาจากการที่บุคคลนั้นได้กระทำการซึ่งกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด หรือละเว้นไม่กระทำการซึ่งกฎหมายกำหนดว่ามีหน้าที่ที่จะต้องกระทำ การลงโทษจึงเนื่องมาจากการกระทำของบุคคลนั้น
- ง. กฎหมายในขณะกระทำ ได้บัญญัติว่าการกระทำเช่นนั้นเป็นความผิด และกำหนดโทษไว้

นอกจากนั้น การลงโทษยังมีลักษณะอีกประการหนึ่งคือ จะต้องเป็นการลงโทษต่อบุคคลเท่านั้น แม้ว่าตามกฎหมายเก่าของบางประเทศหรือสังคมล้าหลัง เช่น กฎหมายเก่าของฝรั่งเศส ในยุคกลาง จะมีบทบัญญัติลงโทษสัตว์ที่ทำร้ายผู้คน เช่นเดียวกับ การลงโทษบุคคล เพราะถือว่า สัตว์ได้กระทำการละเมิดกฎหมาย หรือตามกฎหมายจารีตประเพณีของชาวเกาะมาดากัสการ์ที่ลงโทษจระเข้ เช่นเดียวกับลงโทษบุคคล เพราะถือว่าจระเข้เป็นพี่น้องกับชาวเผ่าของตน นอกจากการลงโทษสัตว์แล้ว ในสมัยโบราณนั้น สิ่งที่ไม่ม่มีจิตใจ เช่นต้นไม้ ก็อาจถูกลงโทษได้ การลงโทษสัตว์และต้นไม้ หากได้ถือ เป็นการลงโทษตามความหมายนี้ไม่

๒. การลงโทษมีลักษณะเป็นการกระทำของรัฐ หรือชุมชน

ที่ว่า การลงโทษเป็นการกระทำตอบโต้เมื่อเกิดมีการกระทำผิดขึ้นโดยอำนาจตอบโต้เป็นของรัฐนั้น ทำให้การลงโทษมีลักษณะเป็นการกระทำของชุมชนหรือสังคม ไม่ใช่การกระทำตอบโต้ของเอกชนคนหนึ่งคนใดโดยเฉพาะ เพราะ เอกชนย่อมมีความเสมอภาคและเท่า

เทียมกันตามกฎหมาย แม้ว่าในบางประเทศและบางสมัย ความเสมอภาคและเท่าเทียมกันนี้จะไม่ได้รับการยอมรับโดยกฎหมายก็ตาม แต่ลัทธิแห่งความเท่าเทียมย่อมมีก่อนแล้วตามทฤษฎีแห่งกฎหมายธรรมชาติ (Natural law) และไม่อาจถูกยกเลิกกลบล้างไปได้ แม้บางครั้งจะถูกอำพรางปกปิดไว้ก็ตาม ทั้งนี้ปัจเจกชนจึงไม่อาจโอนอำนาจลงโทษไปให้แก่รัฐ ตามแนวความคิดที่ว่า อำนาจการลงโทษมาจากระบบสัญญา (contractual system) หรือสัญญาประชาคมตามความคิดเห็นของ J.J. Rousseau ได้ แต่แท้จริงแล้ว อำนาจการลงโทษเป็นอำนาจโดยแท้ของรัฐ มิได้รับโอนมาจากบุคคล และบุคคลมีอาจพึงมิได้ทั้งการกระทำของเอกชนต่อเอกชนกระทำต่อกัน เพื่อทดแทนการกระทำความผิดในระยะแรกที่เกิดสังคมขึ้น แท้จริงแล้วมีลักษณะ เป็นการแก้แค้นมากกว่าการลงโทษ แม้ว่าจะมีผู้กล่าวว่า การลงโทษในระยะแรกของ Primitive Law คือการแก้แค้นก็ตาม

ในประเทศปัจจุบันทั่วไป กฎหมายที่มีโทษทางอาญา จะประกาศใช้บังคับและลงโทษแก่ผู้ฝ่าฝืนได้ในนามของรัฐเท่านั้น ส่วนในสังคมล้าหลัง (Primitive Societies) นั้น บางสังคมก็จะมีตัวแทนของรัฐซึ่งได้รับมอบอำนาจและอยู่ภายใต้การควบคุมจากศูนย์กลางการเมือง (central political control) เช่นกัน แต่จะไม่มีสังคมล้าหลังใดเลยที่มีบทกฎหมายบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรหรือจารีตประเพณี จึงเป็นการยากแก่สถาบันที่ทำหน้าที่เสมือนศาล ที่จะแยกความแตกต่างระหว่างกฎหมายและจารีตประเพณีออกจากกัน จึงต้องพิจารณาว่าการกระทำใดจะเป็นอาชญากรรมก็ต่อเมื่อขัดกับความรู้สึกร่วมของสาธารณชน หรือกลุ่มคนในสังคมส่วนมาก ต่อจากนั้น จึงเป็นหน้าที่ของตัวแทนกลุ่มผู้ได้รับมอบหมายอำนาจให้ทำการพิจารณาพิพากษาคดี และกำหนดโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิด ซึ่งตัวแทนผู้รับมอบอำนาจนี้อาจเป็นหัวหน้ากลุ่ม หรือสภาผู้สูงอายุ (Council of Elders) เป็นต้น

การลงโทษมีลักษณะ เป็นการบังคับให้ผู้กระทำความผิดรับผิดชอบของผลของการกระทำของตนต่อชุมชนหรือรัฐ การลงโทษจึงต่างกับความรับผิดชอบในทางแพ่ง คือ ประการแรก ความเสียหายนั้นเป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อส่วนตัว เป็นผลกระทบถึงในระหว่างเอกชนด้วยกันเอง เมื่อเอกชนเอกชนเป็นผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำ เอกชนจึงอาจให้ความตกลงยินยอมหรือให้สัตยาบันแก่การกระทำนั้นได้ และมีอำนาจที่จะให้ผู้กระทำพ้นจากความรับผิด โดยรัฐหรือชุมชน

จะไม่เข้ายุ่งเกี่ยวกับการลงโทษในทางอาญา^๑ เนื่องจากถือว่าความเสียหายเกิดขึ้นและมีผลกระทบ ต่อชุมชน อำนาจการพิจารณาโทษจึงเป็นอำนาจของรัฐหรือชุมชน ในอันที่จะลงโทษให้เหมาะสม กับความผิดและพฤติการณ์ แม้ว่าผู้ได้รับความเสียหายจะไม่ติดใจเอาโทษก็ตาม นอกจากนั้น อำนาจอภัยโทษก็ยังเป็นอำนาจของรัฐและอภัยโทษได้ไม่ว่าผู้ได้รับความเสียหายจะยินยอม ด้วยหรือไม่ ประการที่ ๒ การลงโทษเป็นการตอบแทนการกระทำผิด ซึ่งแม้ผู้กระทำ ความผิดจะได้รับผลร้าย ผู้เสียหายก็จะไม่ได้รับประโยชน์จากการลงโทษแต่อย่างใด ส่วนความรับผิดชอบ ในทางแพ่งนั้น ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกให้ผู้ก่อความเสียหายชดใช้ค่าเสียหายแก่ตนได้เป็น ส่วนตัว การคุมขังเพื่อให้ชำระหนี้ แม้จะคล้ายกับการลงโทษ แต่ก็เป็นเรื่องในส่วนแพ่ง ซึ่งมีได้ มีจุดประสงค์เป็นการลงโทษแต่อย่างใด แต่เป็นมาตรการทางแพ่งที่มุ่งจะให้ผู้เสียหายได้รับการ ชดใช้ (compensation) เท่านั้น ฉะนั้นการปล่อยตัวจึงมีได้เมื่อมีการชำระหนี้หรือชดใช้ความเสียหาย^๑

บางความเห็น เห็นว่าการลงโทษทางกฎหมายมีทั้งเจตนาลงโทษโดยตรง และการแก้ไขชดเชยความเสียหายด้วยการบังคับให้ผู้กระทำผิดชดใช้ค่าเสียหายรวมทั้งดอกเบี้ย นอกจากนั้น การหย่าร้างก็ถือเป็นการลงโทษผู้ไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขของสัญญาสมรส การประกาศเลิกล้มบริษัท หรือสมาคม การถอนสิทธิและอำนาจของบิดาเหนือผู้เป็นบุตร ก็เป็นการลงโทษเช่นกัน^๒ แต่การลงโทษในที่นี้ จะมีความหมายเพียงการลงโทษในทางอาญาซึ่งแตกต่างกับทางแพ่ง หรือการลงโทษของกฎหมายประการอื่น เช่น การลงโทษของกฏศีลธรรมหรือมารยาทสังคม เป็นต้น

^๑ George Whitecross Paton, Jurisprudence 4th ed. (London: Oxford University Press, 1972) pp. 354-355.

^๒ ถนิต คอมันตร์, "ปรัชญากฎหมาย" (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๘) หน้า ๑๖ (อัครสำเนา).

๓. การลงโทษมีลักษณะเป็นผลร้ายหรือไม่พึงปรารถนา

ลักษณะของการลงโทษ การลงโทษอาจเป็นการกระทำต่อตัวบุคคลที่กระทำคามผิดนั้นเอง หรือต่อทรัพย์สิน หรือชื่อเสียงเกียรติยศของผู้นั้นก็ได้ ซึ่งการลงโทษโดยวิธีการต่าง ๆ จะมีลักษณะสำคัญ ดังนี้^๑

ก. มีลักษณะที่เป็นผลร้าย (affliction) ทั้งนี้เนื่องมาจากวัตถุประสงค์เพื่อการทดแทน โทษเป็นการทำให้ได้รับความลำบาก ทำให้ผู้ต้องโทษรู้สึกลำบาก ทนทุกข์ทรมาน หรืออย่างน้อยก็ถูกจำกัดสิทธิ

ข. มีลักษณะที่น่าอับอาย (infamy) โทษเป็นเครื่องแสดงความไม่เห็นชอบของมหาชน คำพิพากษาเป็นเครื่องยืนยันว่าผู้ถูกพิพากษาให้ลงโทษ เป็นผู้กระทำความผิด ผิดมากก็มีโทษหนัก ผิดน้อยก็มีโทษเบา ลักษณะที่น่าอับอายนี้จำต้องมีอยู่ในโทษ เพราะเป็นเครื่องแสดงว่าความประพฤติปฏิบัติของผู้ที่ถูกลงโทษนั้น ไม่เพียงแต่ไม่สมควรเท่านั้น แต่ควรต้องถูกตำหนิติเตียนด้วยในแง่ของสังคม แต่ทั้งนี้ลักษณะที่น่าอับอายต้องมีไม่มากเกินไป จนทำให้ยากแก่การกลับเข้าสู่สังคม

ค. มีลักษณะที่เป็นกำหนดไว้ก่อน (determinant) เพื่อเป็นการข่มขู่และตอบแทน ผู้พิพากษาจะเป็นผู้กำหนดโทษโดยคำนึงถึงผลภัยที่เกิดแก่สังคมและความผิดของผู้กระทำ เป็นกรณีไป แต่สิทธิหน้าที่ตลอดจนโทษที่จะได้รับจากการกระทำความผิด จะต้องมีการกำหนดไว้ก่อนโดยกฎหมาย

ง. มีลักษณะเป็นการแน่นอน เมื่อคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วก็ไม่อาจมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้อีก การแก้ไขจะมีได้ก็แต่กรณีที่มีการผิดพลาดทางการยุติธรรม (Judicial error) และจะต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่เข้มงวดมาก

^๑ โโกเมน ภัทรภิรมย์, "กฎหมายอาญาและอาชญาวิทยาเปรียบเทียบ" (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๘) หน้า ๑ (ยึดสำเนา).

การลงโทษเป็นมาตรการควบคุมความประพฤติของสังคมโดยกฎหมาย ซึ่งมีลักษณะตั้งใจ และ เต็ดขาด ฉะนั้นการลงโทษจึงเป็นเครื่องส่งเสริมประสิทธิภาพของกฎหมายที่สำคัญประการหนึ่ง

๔. การลงโทษเป็นผลเนื่องมาจากการกระทำของบุคคลนั้น

ในสังคมสมัยโบราณหรือสังคมล้าหลัง ซึ่งไม่มีรัฐบาลกลางทำหน้าที่ควบคุมการบริหารงานของหน่วยงานต่าง ๆ นั้น ในส่วนที่เกี่ยวกับอาชญากรรมหรือการลงโทษ ย่อมขาดหลักการที่แน่นอน ตัวอย่างของสังคมแบบนี้ ได้แก่เผ่า Ifugao ซึ่งอาศัยอยู่บนเกาะ Luzon ในสังคม Ifugao นี้ถือว่ามีอติปัตย์เป็นของกลุ่มเครือญาติ และการกระทำผิดส่วนมาก จะถือเป็นการละเมิด หรือความผิดต่อส่วนตัว ซึ่งการตอบโต้จะเป็นไปในลักษณะชดเชย เช่น โดยการบังคับให้ผู้กระทำความผิดหรือเครือญาติ ชดใช้ค่าเสียหายแก่ฝ่ายผู้ได้รับผลร้าย เป็นต้น

สังคมล้าหลังส่วนมาก จะจัดอัตราความรุนแรงของการลงโทษสำหรับอาชญากรรมไว้ในลักษณะเหนือธรรมชาติ (Super natural terms) การกระทำความผิดจะถูกถือว่าเป็นการละเมิดต่อพระเจ้า เป็นเจ้า หรือวิญญาณบรรพบุรุษ ซึ่งจะสามารถนำความหายนะมาให้แก่ชุมชนหรือสังคม หากมิได้มีการจัดการลงโทษแก่ผู้กระทำความผิด โทษประหารชีวิตหรือขับไล่ออกจากกลุ่มเป็นการลงโทษที่ใช้กันอย่างแพร่หลายสำหรับอาชญากรรมร้ายแรง เช่น การทำตนเป็นพ่อมดหมอผีหรือการกระทำในทางลัทธิไสยศาสตร์อื่น ๆ ซึ่งประเทศที่เจริญแล้วไม่ถือว่าเป็นอาชญากรรม ความรับผิดชอบจะถูกถือว่าเป็นของกลุ่มหรือเครือญาติของผู้กระทำผิด ฉะนั้น ความผิดทางอาญาจะหาให้กลุ่มสังคมที่ผู้กระทำความผิด เป็นสมาชิกอยู่ ต้องพลอยรับผิดชอบไปด้วย

ในระบบของประเทศต่าง ๆ ในปัจจุบัน ความผิดทางอาญามีผลถึงเฉพาะตัวบุคคลอย่างเคร่งครัด แต่แนวความคิดในเรื่องความรับผิดชอบเป็นส่วนตัวก็อาจเกิดปัญหาได้เมื่อใช้กับพฤติกรรมบางประการของมนุษย์ และในบางกรณีก็ไม่อาจเป็นจริงได้เสมอไป แนวโน้มของความคิดในเรื่องรับผิดชอบเป็นส่วนตัว เริ่มลดน้อยถอยลง และมีแนวโน้มให้เป็นความรับผิดชอบของกลุ่มแทน โดยพิจารณาจากสภาพแวดล้อมซึ่งมีส่วนก่อให้เกิดอาชญากรรม ในบางกรณี ผู้ที่มีได้กระทำความผิด จะได้รับผลร้ายด้วย เช่น เจ้าของทรัพย์สินที่ถูกริบ เนื่องจากผู้กระทำความผิดได้ใช้ประกอบอาชญากรรม แต่ในกรณีนี้ การริบทรัพย์สินดังกล่าว จะมีลักษณะเป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัยมากกว่าโทษ ตัวอย่าง

ที่เห็นได้ชัดแจ่มกว่าคือ การลงโทษย่อมมีผลกระทบกระเทือนถึงผู้อื่นที่มีได้กระทำความผิดด้วย เช่น ครอบครัว หรือผู้ผู้ในความอุปการะของผู้กระทำความผิด ย่อมพลอยได้รับผลร้ายเนื่องจากการที่ผู้กระทำความผิดถูกลงโทษด้วย ไม่ว่าจะ เป็นโทษจำคุกอิสรภาพอันทำให้ไม่สามารถหาเลี้ยงครอบครัวได้ หรือโทษริบทรัพย์สินซึ่งกระทบกระเทือนถึงครอบครัวของผู้ถูกลงโทษโดยตรงก็ตาม

๔. Nulla Crimen, Nulla Poena, Sine Lege.

บุคคลจะต้องรับผิดชอบในทางอาญาก็ต่อ เมื่อมีบทกฎหมายบัญญัติไว้ในขณะกระทำนั้นว่า การกระทำเช่นนั้นเป็นความผิด และการกระทำย่อมหมายความรวมถึงการงดเว้นไม่กระทำการ ซึ่งมีหน้าที่ตามกฎหมายที่จะต้องกระทำด้วย สุภาษิตกฎหมายที่ว่า *nulla crimen, nulla poena, sine lege* หรือไม่มีผิดและไม่ต้องรับโทษ เมื่อไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้ว่าเป็นความผิดนี้อาจแยกสารสำคัญออกได้ คือ

ก. การใช้กฎหมายอาญา จะต้องยึดถือหลักทั่วไปก่อน คือบทสันนิษฐานว่าบุคคลทุกคนเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะสามารถพิสูจน์ได้ว่าได้กระทำความผิดจริง

ข. บุคคลจะไม่ถูกลงโทษ เว้นไว้แต่ว่าได้กระทำความผิดตามกฎหมายซึ่งวางหลักไว้ว่าการกระทำนั้นเป็นความผิด และกำหนดโทษไว้

ค. กฎหมายซึ่งวางหลักไว้ว่า การกระทำนั้นเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ ได้กำหนดขึ้นล่วงหน้าและแน่นอนแล้ว

ง. กฎหมายจะไม่มีผลย้อนหลังไปใช้แก่ผู้กระทำความผิด ก่อนวันที่กฎหมายใช้บังคับ แต่มีข้อยกเว้นว่า ในกรณีที่กฎหมายซึ่งตราขึ้นใหม่ เป็นคุณแก่ผู้กระทำความผิด เช่น ไม่ถือว่าการกระทำความผิดนั้นเป็นความผิดอีกต่อไป หรือลดอัตราโทษให้เบาลง กฎหมายก็สามารถย้อนหลังไปใช้บังคับแก่การกระทำผิดที่เกิดขึ้นก่อนนั้นได้

หลักกฎหมายในเรื่องนี้ จึงอยู่บนพื้นฐานที่ว่า กฎหมายที่กำหนดว่าการกระทำต่าง ๆ เป็นความผิด ควรกำหนดไว้ให้แน่นอนตายตัวและชัดแจ้งเท่าที่จะสามารถทำได้ เพื่อให้ประชาชนได้ทราบว่าการกระทำอย่างใดที่ถือเป็นความผิดตามกฎหมาย การตีความในกฎหมายจะต้องทำโดยเคร่งครัด และจะขยายความในบทกฎหมายออกไปถึงกรณีที่ไม่ระบุไว้ให้ชัดว่าเป็นความผิดด้วย

ย่อมไม่ตรงกับหลักดังกล่าว จะเป็นการไม่ยุติธรรมอย่างยิ่งหากเป็นการลงโทษบุคคลผู้ได้กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งในขณะกระทำนั้นยังไม่มีกฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิด^๑

๖. ที่มาของการลงโทษ

ในสมัยโบราณ ก่อนที่จะมีการลงโทษโดยรัฐหรือชุมชน เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น การตอบโต้การกระทำผิด จะเป็นเรื่องของเอกชนซึ่งอาจเป็นผู้เสียหายหรือพวกพ้องญาติพี่น้อง (clan, tribe) เป็นการแก้แค้นระหว่างหมู่เหล่า ครั้นเมื่อสังคมเจริญขึ้น มีการจัดระเบียบสังคมเป็นระบบจึงเกิดมีการลงโทษขึ้น โดยรัฐ หรือชุมชน หรือหัวหน้ากลุ่มจะเป็นผู้มีอำนาจการลงโทษ การกระทำตอบโต้ผู้กระทำความผิดจึงเปลี่ยนจากการแก้แค้นมาเป็นการลงโทษ เช่นการฆ่าโดยเผาหรือฝังทั้งเป็น หรือทำให้เป็นบุคคลนอกกฎหมาย (Outlawry)^๒ อย่างไรก็ตาม แม้จะใช้การลงโทษแทนการแก้แค้นก็ตาม การแก้แค้นก็ได้กลายมาเป็นวัตถุประสงค์ประการหนึ่งของการลงโทษ ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ประการสำคัญในระยะแรกเริ่ม เช่นกฎหมายฮัมมูราบีที่วางบทลงโทษระบบตาต่อตา ฟันต่อฟัน (An eye for an eye, a tooth for a tooth) เป็นต้น

มีมูลฐานต่าง ๆ ซึ่งถือว่าเป็นความคิดเกี่ยวกับที่มาแห่งอำนาจของรัฐในการดำเนินการต่อผู้กระทำความผิด ดังนี้^๓

^๑ George Whitecross Paton, Jurisprudence, p. 388.

จิตติ ดิงศกรทิพย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ภาค ๑ ตอนที่ ๑, หน้า ๔๑-๔๒.

ประมวลกฎหมายอาญาของไทยก็ได้บัญญัติไว้ถึงหลักการลงโทษดังกล่าว ในมาตรา ๒ ซึ่งวางหลักว่ากฎหมายจะไม่มีผลย้อนหลัง แต่มีข้อยกเว้นตามมาตรา ๓ ในกรณีที่เป็นจุดแก่ผู้กระทำความผิด

^๒ Munroe Smith, The Development of European Law (Mass: Plimpton Press, 1928) p. 25.

^๓ จิตติ ดิงศกรทิพย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญาภาค ๑ ตอนที่ ๑, หน้า ๖-๑๒.

ก. ระบบตามสัญญา (contractual system) เป็นความคิดเนื่องมาจากสัญญาประชาคม (social contract) ที่ว่า เมื่อเอกชนรวมตัวกันเข้าเป็นชุมชน ก็จะโอนอำนาจการป้องกันตัวมาให้รัฐ แต่มีข้อสังเกตว่า ประการแรก มนุษย์อยู่ร่วมกันโดยสัญญาตามและมิได้มีการตกลงสิ่งใดในการเข้าร่วมกัน ประการที่ ๒ อำนาจป้องกันตัวเป็นสิ่งซึ่งโอนกันไม่ได้ ประการที่ ๓ การป้องกันตัวเป็นเรื่องก่อนการกระทำผิด และ ประการที่ ๔ เอกชนมีฐานะเท่ากัน จึงลงโทษตนเองไม่ได้ และไม่มีอำนาจอะไรที่จะโอนไปให้รัฐ

ข. ระบบการลงโทษที่เป็นประโยชน์ (utility system) ถือว่าการลงโทษเป็นประโยชน์แก่การดำรงอยู่ของชุมชน เป็นการป้องกันมิให้ชุมชนถูกบ่อนทำลาย และเป็นการป้องกันโดยทั่วไป (general prevention) สหิณีนี้ มองในแง่ที่จะป้องกันการกระทำผิดมิให้เกิดขึ้นอีก โทษจึงอาจไม่ได้ส่วนสัมพันธ์กับความผิดที่ได้กระทำลงไป

ค. ระบบศีลธรรม (moral system) ถือว่าเมื่อมีการกระทำผิดขึ้น ก็เป็นการยุติธรรมที่จะต้องลงโทษตอบแทน โทษจึงมีส่วนสัมพันธ์กับการกระทำผิด ซึ่งแนวความคิดนี้ไปสอดคล้องกับแนวความคิดของสำนัก Classic ซึ่ง Cesare Beccaria เห็นว่าโทษสำหรับความผิดแต่ละอย่างควรเหมาะสมกับความผิดนั้น และความเห็นของ Jeremy Bentham ที่ว่ากฎหมายควรจะได้กำหนดโทษไว้ให้ผู้กระทำผิดต้องได้รับทุกขุทรมานให้สาสม หรือมากยิ่งขึ้นกว่าความพอใจที่เขาได้รับจากการกระทำผิด

ง. ระบบผสม (mixed system) คือความคิดที่รวมความคิดเดิมเข้าด้วยกัน คือ เห็นว่าการลงโทษเป็นไปเพื่อป้องกันชุมชน แต่ต้องไม่เกินขอบเขตแห่งความยุติธรรม การลงโทษมิใช่การแก้แค้นแต่อย่างเดียว แต่ต้องคำนึงถึงภาวะจิตใจ ตลอดจนปัจจัยแห่งการกระทำผิด เช่น ความเป็นผู้เยาว์ บุคคลกริกลจริตประกอบด้วย แนวความคิดนี้ตรงกับแนวความคิดของสำนัก Positive ที่เห็นว่า การลงโทษควรมุ่งแก้ไขสาเหตุของการกระทำผิด และการกระทำผิดของคนบางคน เกิดจากความไม่สามารถรู้สึกผิดชอบ เช่นเดียวกับคนปกติ

ทฤษฎีนิติปรัชญาเกี่ยวกับการลงโทษ

ทฤษฎีต่าง ๆ หลายทฤษฎีได้พยายามอธิบายความหมายของการลงโทษแตกต่างกันออกไป แม้ว่าทฤษฎีต่าง ๆ จะมีเหตุผลน่าเชื่อถือ แต่ก็ไม่สอดคล้องต้องกันนัก เช่นเดียวกับในเรื่องที่มาของการลงโทษ ซึ่งมีผู้อ้างที่มาต่าง ๆ กัน เช่น มาจากการแก้แค้นส่วนตัว การที่ชนชั้นสูงพยายามควบคุมและปกครองชนชั้นต่ำโดยใช้การลงโทษเป็นเครื่องมือ การที่รัฐเข้าสวมอำนาจการลงโทษแทนหรือเหนือ Pater familias การที่สังคมพยายามที่จะปกป้องตนเองจากภัยอันตรายทางธรรมชาติ การที่ถือว่าเป็นหน้าที่ของสังคมที่จะต้องลงโทษผู้กระทำความผิดตามความต้องการของพระผู้เป็นเจ้า การตอบแทนหรือตอบโต้การกระทำที่ชั่วร้าย แนวความคิดซึ่งถือว่าเป็นแนวความคิดทั่วไป ถือว่าการลงโทษเป็นการกระทำตอบโต้ของสังคม ต่อการกระทำซึ่งตามระบบคุณค่าแห่งสังคม (social value) ถือว่าเป็นอันตรายหรือทำร้ายสังคมเป็นส่วนรวม Durkheim เห็นว่าอาชญากรรมเป็นการละเมิดประโยชน์หรือคุณความดีสาธารณะ ซึ่งประกอบด้วยคุณค่าประเพณีซึ่งสร้างขึ้นโดยสมาชิกของสังคม และการลงโทษจะต้องให้ได้สัดส่วนกับความร้ายแรงและอันตรายที่เกิดขึ้นแก่สังคม

วัตถุประสงค์ของการลงโทษมักจะกล่าวกันว่า เพื่อข่มขู่ แก้ไขปรับปรุง แก้แค้นทดแทน และคุ้มครองสังคมโดยการตัดโอกาสของผู้กระทำความผิด โดยปกติแล้วในการลงโทษจะคำนึงถึงวัตถุประสงค์หลาย ๆ ประการพร้อม ๆ กันไป

๑. ทฤษฎีของ Durkheim

เป็นทฤษฎีหนึ่งที่รวบรวมเหตุผลไว้มาก คือถือว่า การลงโทษสำหรับอาชญากรรม มิได้มาจากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นแม้แต่ประการหนึ่งประการใด แต่แท้จริงแล้ว การลงโทษคือวิธีการประการหนึ่งที่จะแสดงถึงการรับรองและยืนยันถึงคุณค่าของสังคม ซึ่งถูกละเมิดและทำลายโดยการก่ออาชญากรรม วัตถุประสงค์ใหญ่คือ การแสดงถึงหลักการของสังคมในอันที่จะประกันคุณค่าหรือค่านิยมพื้นฐานแห่งสังคม ซึ่งถูกละเมิดโดยอาชญากร จากแนวความคิดนี้ ชี้ให้เห็นว่าข้อไขว้ใจความของการลงโทษฆาตกร คือการสนับสนุนและส่งเสริมหลักความเชื่อมั่นในอำนาจแห่งคุณค่าของความเป็นมนุษย์และชีวิตมนุษย์ มิได้เป็นไปเพื่อสร้างความหวาดกลัวให้เกิดแก่ฆาตกรอื่น หรือเพื่อปรับปรุงตัวฆาตกรนั้นเอง การลงโทษจึงมีลักษณะคล้ายการสังเวทীবุคคลเพื่อคุณความดีสาธารณะ

๒. ทฤษฎีตามความเห็นแบบลัทธิ Marxist

Rusche และ Kirchheimer ได้เสนอทฤษฎีเกี่ยวกับการลงโทษซึ่งสอดคล้องต้องกันกับแนวความคิดตามลัทธิ Marxist ซึ่งให้เห็นถึงวิวัฒนาการของวิธีการปฏิบัติทางทัณฑวิทยาว่า เป็นวิธีการตอบโต้ของสังคมซึ่งขึ้นอยู่กับสถานะของตลาดแรงงาน และเนื่องจากถือว่าอาชญากรรมเป็นปรากฏการณ์ซึ่งเกิดขึ้นโดยชนชั้นต่ำ ในขณะที่กฎหมายและการลงโทษเป็นมาตรการของชนชั้นสูงซึ่งกุมอำนาจทางการเมือง เมื่อตลาดแรงงานต้องการแรงงานกรรมกรมาก ชนชั้นสูงก็จะกำหนดการลงโทษไว้เบาและไม่รุนแรงนัก เมื่อตลาดแรงงานเพื่อ ความต้องการแรงงานมีน้อย และมีกรรมกรว่างงานมาก การลงโทษก็มีแนวโน้มที่จะหนักและรุนแรง ซึ่งมีผู้ให้ความเห็นว่า ส่วนมากจะเป็นโทษประหารชีวิตและโทษต่อร่างกาย ส่วนโทษปรับ จะถูกเปลี่ยนแปลงรูปแบบเป็นการเก็บภาษีเข้ารัฐ นอกจากนี้ วิธีการนำนักโทษไปปล่อยยังอาณานิคม ก็เป็นวิธีการจัดหาแรงงานให้แก่อาณานิคมด้วย

๓. ทฤษฎี Freudian

ตามทฤษฎีนี้ มีหลักว่าการกำหนดโทษจะต้องพิจารณาในแง่ความผันแปรของบุคคล และถือว่าอาชญากรรมเกิดจากสภาพแห่งจิตใจ เช่น ความกดดัน ความขัดแย้งลับสนภายในจิตใจ และมีลักษณะ เป็นการก้าวร้าวซึ่งเกิดจากการขาดสติสัมปชัญญะขัดแย้งกับบุคลิกภาพของบุคคล

ในส่วนของความแตกต่างของชนชั้นที่มีผลต่อการลงโทษ ได้มีนักสังคมวิทยาได้แยกประเภทความแตกต่างของชนชั้นที่มีผลต่อขั้นตอนการลงโทษว่า การลงโทษจะเป็นการทารุณโหดร้ายเมื่อมีช่องว่างมากระหว่างชนชั้นสูงซึ่งเป็นชนชั้นปกครอง กับชนชั้นต่ำซึ่งเป็นชนชั้นที่ได้รับการลงโทษมากกว่า แต่เมื่อได้มีวิวัฒนาการในด้านส่งเสริมหลักความเสมอภาคระหว่างบุคคลมากขึ้น หรือได้มีการทำให้ฐานะทางการเมืองกว้างขึ้น จนมีผลให้คนส่วนมากอยู่ในระดับเดียวกันแล้ว ผู้ลงโทษและผู้ถูกลงโทษเป็นชนชั้นเดียวกัน การลงโทษก็จะเบาและลดความรุนแรงลงไป เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ว่าเมื่อผู้ลงโทษและผู้ถูกลงโทษ ถูกแยกออกจากกันด้วยช่องว่างทางสังคม ผู้ถูกลงโทษก็จะถูกถือเสมือนว่าเป็นสัตว์หรือเชลยศึก ในทางตรงข้าม เมื่อผู้ลงโทษตระหนักว่าผู้ถูกลงโทษมีสภาพใกล้เคียงกับตนแล้ว การลงโทษก็จะมีลักษณะผ่อนปรนและลดความรุนแรงลง

๔. ทฤษฎี Deterministic และ Behavioristic

เป็นทฤษฎีที่ยึดถือพฤติกรรมของมนุษย์ เพราะทฤษฎีนี้ปฏิเสธทฤษฎีความรับผิดชอบ เพื่อทดแทน ตัวอย่างของผู้สนับสนุนทฤษฎีนี้ได้แก่ สำนัก Positive ซึ่งตั้งขึ้นโดย Cesare Lombroso ซึ่งถือว่าอาชญากรรมเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติประการหนึ่ง เช่นเดียวกับมรสุม ฯลฯ ทฤษฎีนี้ปฏิเสธหลักการของทฤษฎี Free will โดยสิ้นเชิง และเห็นว่าการลงโทษเพื่อแก้แค้น ทดแทนเป็นสิ่งไม่สมควร

๕. ความรุนแรงของอาชญากรรมที่มีผลต่อการกำหนดโทษ

เนื่องจากได้เกิดแนวความคิดปรับปรุงแก้ไขตัวบุคคลขึ้นในศตวรรษที่แล้วมานี้ ประเด็นที่ว่า อาชญากรรมรุนแรงเพียงใดก็ลดความสำคัญลง เพราะผู้กระทำความผิดจะได้รับการลงโทษตามที่เขาสมควรจะได้รับ แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าคิดถึงทฤษฎีทดแทนให้เหมาะสมกับการกระทำแล้ว ความรุนแรงของอาชญากรรมก็ยังคงมีความสำคัญอยู่

มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายอยู่มาก ที่ได้กำหนดโทษรุนแรงสำหรับอาชญากรรมที่รุนแรง ซึ่งอย่างไรจะเป็นอาชญากรรมรุนแรงก็มักขึ้นอยู่กับความรู้สึกของผู้ร่างกฎหมาย ซึ่งมักถือว่าฆาตกรรมและอาชญากรรมชั่วร้ายอื่น ๆ สมควรได้รับโทษหนัก ส่วนโทษลักทรัพย์และความผิดเล็กน้อย ควรได้รับโทษเบาสุด แต่การคำนึงถึงความร้ายแรงนี้มักคำนึงถึงในแง่ลักษณะการกระทำ เช่น กระทำโดยอุกอาจหรืออุกฉกรรจ์เพียงใด และมักจะไม่ได้อ้างถึงในแง่ผลของการกระทำว่าร้ายแรงเพียงใด แม้ว่าจะไม่มัลักษณะรุนแรงก็ตาม^๑

002234

^๑ การกระทำที่มีลักษณะไม่ร้ายแรงแต่มีผลร้ายแรง ได้แก่การลักลอบจำหน่ายยาเสพติดให้โทษ ซึ่งมีผู้ให้ความเห็นว่าการกระทำดังกล่าว มีผลร้ายแรงและอุกฉกรรจ์ยิ่งกว่าการทำร้ายร่างกายด้วยอาวุธ และควรลงโทษให้รุนแรงเพื่อเป็นการข่มขู่ผู้ค้ายาเสพติดรายอื่น ตามนโยบายของรัฐที่มุ่งจำกัดการลักลอบค้ายาเสพติด.

ได้มีการศึกษาถึงความรุนแรงของการก่ออาชญากรรมขึ้นครั้งแรกในปี ค.ศ. ๑๙๖๐ โดยนักสังคมวิทยา คือ Thorsten Sellin และ Marvin Wolfgang แห่ง University of Pennsylvania โดยการสุ่มตัวอย่างสอบถามจากผู้พิพากษา นักศึกษา ตำรวจ โดยจัดอันดับของความร้ายแรงออกเป็น ๑๑ อันดับ แต่ได้มีผู้วิพากษ์วิจารณ์ว่า แบบสอบถามที่ Sellin - Wolfgang สุ่มมานั้นไม่สมบูรณ์เพียงพอ ต่อมานักสังคมวิทยาชื่อ Peter Rossi ได้ทดลองสุ่มตัวอย่างบ้าง โดยใช้ตัวอย่างที่สมบูรณ์ขึ้นกว่าเดิม และได้ผลใกล้เคียงกัน Rossi ได้ตั้งคำถาม โดยแบ่งการกระทำความคิดออกเป็น ๑๔๐ ชนิด และบรรยายการกระทำความคิดที่เป็นคำถามไว้ อย่างละเอียด และได้จัดลำดับความร้ายแรงออกเป็น ๑ ถึง ๙ และพบว่าได้ผลแตกต่างกัน น้อยมาก ระหว่างประชากรต่างอาชีพ เชื้อชาติ การศึกษา

ความรุนแรงของการกระทำ แบ่งตามลักษณะออกได้เป็น ๒ ประการ คือ

- ก. การกระทำที่มีลักษณะเป็นอันตราย (harm)
- ข. การกระทำที่มีลักษณะเป็นความผิดในตัวเอง (culpability)

สิ่งที่จะต้องพิจารณาถึง ประการแรกในการที่จะสามารถบอกถึงความรุนแรง คือการกระทำความคิดนั้นมีลักษณะที่เป็นอันตรายมากน้อยเพียงใด (เช่นการปล้นโดยมีอาวุธ ย่อมเป็นอันตรายมากกว่าการลักหรือฉกฉวย จึงถือเป็นการกระทำที่มีความร้ายแรงมากกว่า) และการกระทำที่เป็นอันตราย จะต้องเป็นอันตรายโดยลักษณะของการกระทำนั่นเอง ถ้าอันตรายรุนแรงมาเกิดขึ้นหลังจากการกระทำ แต่เนื่องมาจากการกระทำ ก็ไม่ถือว่าการกระทำนั้นมีลักษณะเป็นอันตรายรุนแรง

ส่วนความรุนแรงของอาชญากรรมที่ดูจากการถือว่าเป็นความผิด ว่ามีขนาดความรุนแรงเพียงใดนั้น ดูจากขนาดของความผิดว่าสมควรแก่การตำหนิติเตียนเพียงใด เนื่องจากการกระทำความคิดนั้น และมีปัจจัยประการหนึ่งที่เป็นสิ่งสำคัญในการพิจารณา คือ การกระทำนั้นเป็นการ

การกระทำโดยจงใจหรือโดยประมาทเลินเล่อ ซึ่งการลงโทษในความผิดบางประการจะคำนึงถึงเจตนาของผู้กระทำด้วย^๑

การลงโทษเป็นเครื่องส่งเสริมประสิทธิภาพของกฎหมาย

กฎหมายใด ๆ เมื่อได้มีการใช้บังคับ ไม่ว่าจะเป็นโดยการประกาศตามกระบวนการทางกฎหมาย หรือการยอมรับจารีตประเพณีเป็นกฎหมายก็ตาม ย่อมหมายความว่ากฎหมายเหล่านั้นจะต้องได้รับวิธีการบังคับใช้หรือมีอำนาจบังคับ ซึ่งต่างจากคุณค่าใช้บังคับ (validity) เนื่องจากกฎหมายเกิดขึ้นเพื่อสนองประโยชน์และความต้องการของสังคมการเมืองเพื่อกำหนดความประพฤติสิทธิหน้าที่ ตลอดจนความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคม ฉะนั้นจึงไม่อาจยอมให้มีการเลือกเคารพกฎหมายได้และไม่อาจยอมให้บุคคลใช้ดุลยพินิจในการปฏิบัติตามกฎหมาย โดยหลักทั่วไปบุคคลทุกคน ทุกหมู่เหล่า จะต้องอยู่ภายใต้กฎหมายเพื่อมิให้เกิดความเหลื่อมล้ำขึ้นในระหว่างเอกชน ซึ่งเป็นสมาชิกของสังคมด้วยกัน แต่การมีอำนาจบังคับของกฎหมายเป็นเพียงปัจจัยเพื่อคุ้มครองกฎหมาย มิได้หมายความว่ากฎหมายคืออำนาจบังคับ เพราะกฎหมายย่อมมีสาระสำคัญในตนเองอยู่แล้ว ส่วนคุณค่าใช้บังคับนั้น ถือได้ว่ากฎหมายจะมีคุณค่าใช้บังคับได้ก็ต่อเมื่อเป็น

^๑ Andrew Von Hirsch, Doing Justice the Choice of Punishment, pp. 84-88.

A.C. Germann, Frank D. Day, Robert R.J. Gallati, Introduction to Law Enforcement and Criminal Justice p. 41.

ตามหลักกฎหมายอาญาของไทย บุคคลจะต้องรับผิดชอบเมื่อกระทำความผิดโดยเจตนา เว้นแต่จะมีบทกฎหมายบัญญัติให้ต้องรับผิดชอบ แม้จะได้กระทำโดยประมาท

กฎหมายที่ตราขึ้นใช้บังคับโดยชอบด้วยกฎหมายเท่านั้น กฎบางประการแม้จะมีอำนาจบังคับ แต่เมื่อเป็นกฎหมายที่ตราขึ้นโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ก็ย่อมถือไม่ได้ว่ากฎหมายนั้นมีคุณค่าใช้บังคับ

การลงโทษมิใช่สาระสำคัญของกฎหมาย แต่เป็นเพียงส่วนประกอบที่ช่วยให้กฎหมายได้รับการปฏิบัติตามอย่างถูกต้องสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เท่านั้น ผู้ที่อยู่ในข่ายการบังคับของกฎหมาย จะยอมรับหรือยอมรับนับถืออำนาจบังคับหรือไม่ก็ได้ แต่ถ้าไม่รับนับถือก็อาจถูกลงโทษทัณฑ์ก็ได้ ความคิดเช่นนี้จะไม่ตรงกับหลักใหญ่ของวิชานิติศาสตร์ คืออาชญากรรมไม่อาจอ้างได้ว่าการประกอบอาชญากรรมเป็นสิ่งที่ชอบและพึงกระทำได้ แต่ถ้ากระทำไปแล้ว ก็ต้องได้รับผลตอบแทนคือการลงโทษทัณฑ์ ตรงกันข้าม อาชญากรรมเป็นสิ่งที่ไม่พึงกระทำ แต่การลงโทษทัณฑ์เป็นแต่เพียงวิธีการหนึ่งที่อาจช่วยป้องกันมิให้มีการประกอบอาชญากรรม^๑

การลงโทษเป็นเพียงส่วนประกอบ มีหน้าที่ค้ำจุนและสนับสนุนให้กฎหมายได้รับการยอมรับนับถือและปฏิบัติตามจนบรรลุผล เป็นปัจจัยที่มุ่งหวังผลในทางจิตใจของสมาชิกสังคม เพื่อให้เกิดความเกรงกลัวและเคารพกฎหมายและปฏิบัติตามบทบัญญัติของกฎหมาย เมื่อมีผู้ไม่ปฏิบัติตามกฎหมายซึ่งเป็นการกระทบหลักสำคัญและมีผลต่อสังคมเป็นส่วนรวม ก็จะมีการลงโทษทางอาญา ซึ่งอาจเป็นการบังคับต่อบุคคล ต่อทรัพย์สิน ชื่อเสียงและเกียรติยศ การลงโทษจึงไม่เพียงแต่จะมีบทลงโทษไว้ในกฎหมายเท่านั้น แต่จะมีบทกำหนดวิธีการใช้บังคับบทลงโทษต่าง ๆ ไว้ด้วย

การลงโทษซึ่งเป็นการใช้อำนาจบังคับของกฎหมายประการหนึ่ง ย่อมเปลี่ยนแปลงและแตกต่างกันไปตามสถานที่ เวลา ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีของสังคมในแต่ละท้องถิ่น แต่การลงโทษที่ดีคือการบังคับใด ๆ ก็ตาม ไม่ว่าจะการบังคับต่อร่างกาย ทรัพย์สิน หรือชื่อเสียงเกียรติยศ ซึ่งได้คำนึงถึงการเคารพหลักมนุษยธรรม การลงโทษที่ป่าเถื่อนทารุณโหดร้าย ย่อมถือได้ว่าเป็นการละเมิดหลักพื้นฐานแห่งมนุษยธรรม เช่นการลงโทษโดยการตัดอวัยวะบางส่วนของร่างกาย เช่นตัดมือ แขน ขา การตอน การลงโทษที่ผิดปกติริสยเพื่อให้ได้รับความทุกข์ทรมานผิด

^๑ ถนัด คอมันตร์, "ปรัชญากฎหมาย", หน้า ๒๗-๒๘.

มนุษยธรรม: เช่นการฆ่าโดยการเผาทั้งเป็น การจองจำในลักษณะทรมาน เป็นต้น

แม้การลงโทษจะเป็นเครื่องส่งเสริมประสิทธิภาพของกฎหมายก็ตาม แต่ก็มิได้หมายความว่า การลงโทษจะกระทำได้อีกแต่ในกรณีที่มีการล่วงละเมิดบทกฎหมายแล้วเท่านั้น ในบางกรณี แม้ยังไม่เป็นการแน่นอนว่าบุคคลได้ล่วงละเมิดบทบัญญัติแห่งกฎหมายหรือไม่ ก็ได้มีการลงโทษเพื่อประโยชน์แห่งการบังคับใช้กฎหมาย เช่นการลงโทษในสมัยโบราณเพื่อประโยชน์ในทางการสอบสวนที่เรียกว่าจารีตนครบาล ผู้ต้องหาจะถูกลงโทษโดยวิธีการต่าง ๆ เช่น ตัดปาก แหวะปากเอาเหล็กเผาไฟจี เป็นต้น เพื่อให้ผู้ต้องหารับสารภาพ การลงโทษก่อนที่ความผิดจะปรากฏดังกล่าวเป็นการไม่ชอบด้วยหลักการลงโทษ เพราะเมื่อยังไม่พิสูจน์ได้ว่าบุคคลใดกระทำความผิด รัฐหรือชุมชนย่อมไม่มีอำนาจลงโทษ ประกอบกับการมีข้อสันนิษฐานเป็นคุณในเบื้องต้นว่าบุคคลทุกคนเป็นผู้สุจริต จึงไม่อาจลงโทษบุคคลใดก่อนที่จะปรากฏเป็นที่แน่ชัดว่าบุคคลนั้นนั้นได้กระทำความผิดจริง แม้จะเป็นไปเพื่อประโยชน์ในการสอบสวนและเพื่อประสิทธิภาพของการใช้กฎหมายประการหนึ่งก็ตาม แต่มีข้อสังเกตว่าการกระทำใด ๆ ซึ่งเป็นการนำกฎหมายมาใช้ผิดจากวัตถุประสงค์แห่งหลักนิติศาสตร์ เป็นการใช้กฎหมายโดยมิชอบ ซึ่งน่าจะถือว่าเป็นการใช้สิ่งอื่นซึ่งมิใช่กฎหมาย ฉะนั้นจึงอ้างว่าเป็นการกระทำเพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพของกฎหมายมิได้ อนึ่ง วิธีการปฏิบัติต่อผู้ต้องหาในคดีอาญาในปัจจุบัน เช่น การจับกุมคุมขัง การตรวจค้นตัว ย่อมอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์และแนวความคิดเช่นเดียวกันนี้ด้วย คือต้องมุ่งหลีกเลี่ยงวิธีการที่โหดร้ายหรือมีลักษณะเป็นการลงโทษ แต่เป็นไปเท่าที่จำเป็น เพื่อประโยชน์แห่งการสืบสวนเพียงประการเดียว

ในส่วนของกฎหมายระหว่างประเทศนั้น แม้กฎหมายระหว่างประเทศจะได้รับการยอมรับว่าเป็นกฎหมาย มิใช่กฎสังคมประเภทอื่นก็ตาม แต่กฎหมายระหว่างประเทศก็ขาดอำนาจบังคับ เพราะในสังคมระหว่างรัฐไม่มีเจ้าหน้าที่ซึ่งอยู่ในฐานะเหนือกว่ารัฐ และมีอำนาจบังคับให้รัฐปฏิบัติตามกฎหรือตามคำวินิจฉัยของศาลหรืออนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศได้ การตอบโต้ (re-praisal) การทำสงคราม ไม่ถือเป็นการลงโทษ แต่วิวัฒนาการระหว่างประเทศมีความพยายามที่จัดสร้างอำนาจบังคับ อย่างน้อยที่สุดในด้านการรักษาสันติภาพ แม้ความพยายามดังกล่าวขององค์การระหว่างประเทศจะยังไม่เป็นที่พึงพอใจ และคงต้องใช้เวลาอีกนานกว่าจะมีเครื่องมือหรือวิธีการใช้อำนาจบังคับอย่างเหมาะสมในสังคมระหว่างประเทศ

ในบางกรณี การลงโทษอาจเป็นการส่งเสริมประสิทธิภาพของกฎหมายที่ได้ผลไม่เต็มที่
ได้ เพราะบทบัญญัติแห่งกฎหมายเองอาจไม่รัดกุมพอที่จะเอาผิดแก่ผู้กระทำความผิด หรือบาง
กรณีอาจปรากฏว่าการชักจูงจิตใจให้บุคคลปฏิบัติตาม ได้ผลดีกว่าการลงโทษก็ตาม แต่โดยหลัก
ทั่วไปแล้ว การลงโทษก็ยังคงเป็นเครื่องส่งเสริมประสิทธิภาพของกฎหมาย แม้จะได้ผลไม่เป็นที่
น่าพอใจนัก หรือมีการหลบเลี่ยงการลงโทษไปบ้างในบางกรณี

การลงโทษแตกต่างจากเครื่องส่งเสริมประสิทธิภาพของกฎหมายประการอื่น เช่น
ศีลธรรม มโนธรรม ธรรมเนียมประเพณี แม้ในการร่างกฎหมาย ผู้ใช้อำนาจในการร่างกฎหมาย
ไม่ถูกบังคับให้ต้องคำนึงถึงความต้องการของประชาชนก็ตาม แต่เนื่องจากกฎหมายเป็นเครื่อง
มือตอบสนองความต้องการของสังคมประการหนึ่ง ฉะนั้นศีลธรรมจรรยา ขนบธรรมเนียมประเพณี
ซึ่งเป็นกฎสังคม ก็เป็นสิ่งที่ผลต่อบทบัญญัติของกฎหมาย และเป็นส่วนช่วยส่งเสริมให้กฎหมายได้
รับการเคารพและปฏิบัติตาม กฎสังคมเหล่านี้แตกต่างจากการลงโทษในลวนที่เกี่ยวกับอำนาจ
บังคับ เพราะการละเมิดกฎสังคมจะได้รับเพียงผลร้าย เช่น การประณามจากสังคม การไม่
ยอมให้เข้าร่วมกลุ่ม เป็นต้น

วัตถุประสงค์ของการลงโทษ

เนื่องจากกฎหมายเป็นเครื่องมือของรัฐในอันที่จะรักษาความสงบเรียบร้อยภายในรัฐ และเนื่องจากการลงโทษเป็นเครื่องส่งเสริมประสิทธิภาพของกฎหมาย ฉะนั้น วัตถุประสงค์อันแท้จริงของการลงโทษคือการมุ่งหมายให้สมาชิกของรัฐอยู่ร่วมกันด้วยความสงบเรียบร้อยและเพื่อความปลอดภัยของสังคม เป็นการทดแทนผลของการกระทำความผิดตามหลักผลกรรม เป็นการข่มขู่ให้ผู้ใดเอาเยี่ยงอย่างหรือเกิดความกลัว ไม่กล้ากระทำความผิด นอกจากนี้ การลงโทษยังอาจอ้างได้ว่ามีวัตถุประสงค์เป็นการปรับปรุงแก้ไขตัวผู้กระทำความผิดออกจากสังคม ไม่ว่าจะชั่วคราวหรือถาวร เพื่อป้องกันมิให้เกิดภัยอันตรายแก่สังคมอีกด้วย แต่วัตถุประสงค์ของการลงโทษเกือบทุกประการ (ยกเว้น วัตถุประสงค์เพื่อทดแทน) จะมีลักษณะเพื่อเป็นการลดจำนวนอาชญากรรมให้น้อยลงทั้งสิ้น

๑. วัตถุประสงค์ของการลงโทษในสมัยโบราณ

การลงโทษในสมัยโบราณ มิได้มุ่งถึงวัตถุประสงค์ที่จะแก้ไขผู้กระทำความผิดให้สามารถกลับตัวเป็นคนดี หรือลดอัตราอาชญากรรมดังเช่นทุกวันนี้ แต่การลงโทษในสมัยดั้งเดิมนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อมิให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือภูติผีปีศาจเกิดความโกรธแค้นต่อสังคม ในการที่มีผู้กระทำสิ่งที่อาจเป็นการละเมิดต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น ฉะนั้น การลงโทษผู้กระทำความผิดจึงเป็นการไถ่โทษให้แก่คนอื่น ๆ หรือสังคม เช่นการฆ่าผู้กระทำความผิดเพื่อบูชาวิญญาณแก่พระผู้เป็นเจ้า ในยุโรปสมัยโบราณหรือการสังเวทเจ้าตามลัทธิพราหมณ์ เป็นต้น

นอกจากการลงโทษเพื่อไถ่บาปแก่ผู้เป็นเจ้าแล้ว การลงโทษในสมัยโบราณยังมีลักษณะเป็นการแก้แค้น (revenge) หรือทดแทน (retribution) แท้จริงการแก้แค้นและทดแทนไม่เหมือนกันทีเดียว แต่มีส่วนใกล้เคียงกัน คือการลงโทษเพื่อการแก้แค้น เป็นการลงโทษให้ฝ่ายผู้ที่ได้รับผลร้ายเนื่องจากการกระทำผิด บรรเทา หรือผ่อนคลายความอาชวาทพยาบาทลง โดยรัฐหรือชุมชนเป็นผู้รับหน้าที่ลงโทษเสียเอง เพื่อป้องกันการแก้แค้นเป็นส่วนตัว เพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคม ส่วนการลงโทษเพื่อทดแทนนั้น เกิดขึ้นตามหลักยุติธรรมที่ว่า ผู้กระทำความผิดควรต้องได้รับผลร้ายให้สาสมกับการกระทำผิดนั้น ซึ่งการลงโทษเพื่อทดแทนอาจแตกต่างกับ

การลงโทษเพื่อแก้แค้น คือ แม้ไม่มีการอาชญากรรมของผู้เสียหายหรือญาติพี่น้อง การลงโทษเพื่อเป็นการทดแทนก็อาจเกิดขึ้นได้ แต่การลงโทษเพื่อทดแทนอาจเป็นไปได้เพื่อแก้แค้นด้วยได้ โดยมองในแง่ความรู้สึกที่ต้องการจะแก้แค้นของผู้ที่อาจถูกประทุษร้ายเข้าบ้าง ซึ่งยังมีได้รับผลร้ายอันผิดกฎหมาย ฉะนั้นการแก้แค้นและทดแทนจึงเป็นวัตถุประสงค์ที่ใกล้เคียงกันมาก และบางกรณีก็ไม่อาจแยกออกจากกันได้

การลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทนนี้ เป็นวัตถุประสงค์ดั้งเดิมซึ่งเป็นที่แพร่หลายในสมัยโบราณ และถือได้ว่าเป็นวัตถุประสงค์ที่เก่าที่สุด ทั้งนี้เนื่องมาจากสัญชาตญาณแห่งการแก้แค้นของคนและสัตว์ซึ่งมีมาครั้งดึกดำบรรพ์ประการหนึ่ง อีกประการหนึ่ง มาจากความคิดที่ว่าจะเป็นการไม่ยุติธรรมเลย หากว่าผู้กระทำความผิดจะไม่ได้รับผลร้ายอันเนื่องมาจากการที่ตนกระทำความผิดนั้น สาเหตุประการที่สองนี้ เป็นการสอดคล้องกับแนวความคิดระบบศีลธรรมที่เห็นว่าการที่รัฐเข้ามามีอำนาจในการลงโทษเนื่องมาจากหลักความยุติธรรมดังกล่าว และการลงโทษเพื่อทดแทนก็ควรเป็นโทษที่หนักสาสมกับความผิดที่ได้กระทำขึ้น ตามทฤษฎี Free Will โดย Jeremy Bentham มีความเห็นว่า กฎหมายควรกำหนดโทษให้เหมาะสมกับความผิด (punishment to fit the crime) และควรกำหนดลักษณะของโทษไว้หลาย ๆ ประเภท เพราะว่าโทษอย่างเดียวยังจะให้เหมาะสมกับความผิดทุกอย่างนั้นย่อมเป็นไปได้

ความคิดเห็นในเรื่องการลงโทษเพื่อการทดแทนนี้ ยังมีผู้ให้ความเห็นไว้อีก คือ Kant เห็นว่าการลงโทษเป็นของคู่กับการกระทำความผิด เพื่อความยุติธรรมแล้วผู้ซึ่งจงใจทำการอันไม่เป็นธรรม จะต้องได้รับโทษซึ่งได้มีส่วนสัมพันธ์กับสภาพและความหนักเบาของการกระทำความผิด ถ้าสังคมไม่ลงโทษ แสดงว่าสังคมได้รับรองการกระทำของเขา และจะกลายเป็นว่าสังคมสนับสนุนให้เขากระทำผิด นอกจากนั้นยังเห็นว่า การลงโทษไม่ควรมีลักษณะเป็นเครื่องมือเพื่อให้เกิดผล คือความเกรงกลัวแก่บุคคลอื่น เพราะจะเป็นการไม่ยุติธรรมแก่ผู้ลงโทษซึ่งควรจะถูกลงโทษ

เนื่องมาจากการกระทำความคิดของตนเองเท่านั้น^๑ นั่นคือ Kant ไม่เห็นด้วยกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษที่เป็นการข่มขู่บุคคลอื่นนั่นเอง

Hegel เห็นว่าการลงโทษเป็นความยุติธรรม เพราะผู้ถูกลงโทษสมควรที่จะได้รับโทษก็จริงอยู่ แต่หากเมื่อปรากฏว่าเป็นการยุติธรรมที่จะต้องลงโทษแล้ว ก็อาจนำสิ่งอื่นนอกจากความคิดของการกระทำเข้ามาพิจารณาในการกำหนดโทษด้วย^๒

ในทางปฏิบัติ วัตถุประสงค์เพื่อทดแทนนับว่ายังเป็นสิ่งที่คงยังมีอยู่ แม้จะมีแนวความคิดใหม่ที่ว่า วัตถุประสงค์เหล่านี้เป็นสิ่งล้าสมัยและไม่ชอบด้วยมนุษยธรรม เพราะความรู้สึกนึกคิดของคนส่วนมากนั้นยังต้องการให้อาชญากรได้รับผลร้ายจากการกระทำผิดหนักพอกับความอุกฉกรรจ์ของความผิดที่ได้กระทำลงอยู่ และเมื่อกฎหมายเป็นเครื่องมือของสังคม กฎหมายจึงไม่อาจจะทิ้งวัตถุประสงค์การลงโทษเพื่อเป็นการทดแทนนี้เสียได้ นอกจากนี้ การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐคือผู้พิพากษา จะกำหนดโทษแก่ผู้กระทำผิดรายใด ก็มักจะนึกถึงพฤติการณ์แห่งความร้ายแรงของการกระทำผิด สมควรจะลงโทษหนักเบาเพียงใด วัตถุประสงค์เพื่อการทดแทนนี้จึงยังคงเป็นที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม แนวความคิดที่เห็นว่าการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนเป็นสิ่งไม่สมควรและไม่ชอบด้วยเหตุผล เพราะถือว่าการแก้แค้นทดแทนนั้นไม่ได้คำนึงถึงความปลอดภัยของสังคม คือไม่ได้คำนึงว่าการลงโทษนั้น จะเป็นการทำให้อัตราอาชญากรรมลดลงได้หรือไม่ และเมื่อไม่ได้คำนึงถึงอนาคตแล้ว การลงโทษหรือไม่ลงโทษก็จะมีผลเท่ากัน เพราะความผิดได้กระทำไป

^๑ อุททิศ แสนโกคิก, "วัตถุประสงค์ของการลงโทษ" บทคัดย่อ ๒๗ ๖ เมษายน ๒๕๑๗) : ๒๗๒-๒๗๓.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗๓.



แล้ว และเกิดผลขึ้นแล้ว แม้จะลงโทษหรือไม่ลงโทษ ก็จะไม่มีการทำให้ผลร้ายจากการกระทำ ความผิดหายไป หรือกลับคืนดีขึ้นได้ เหตุผลประการนี้มีข้อโต้แย้งว่า การแก้แค้นเพื่อทดแทน ย่อม เป็นการก่อประโยชน์ภายในแก่สังคมได้เช่นกัน เพราะในเมื่อผู้ที่อยู่ภายใต้การครอบงำของกฎหมาย คนอื่น ๆ ได้เห็นว่า การละเมิดกฎหมายจะได้รับการทดแทน ก็จะเกิดความพอใจ และยอมอยู่ ภายใต้การครอบงำของกฎหมายต่อไป ซึ่งถ้าไม่มีการทดแทนแล้วบุคคลอื่นก็ย่อมไม่ต้องการอยู่ภายใต้ การครอบงำของกฎหมายต่อไป เพราะทุกคนย่อมต้องการความเป็นอิสระด้วยกันทั้งนั้น แต่เหตุผลประการ อื่นที่เห็นว่าการลงโทษเพื่อทดแทนเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง เพราะที่อ้างว่าลงโทษเพื่อความยุติธรรมนั้น ในเมื่อการที่มีผู้กระทำความผิดลงไปในั้น การกระทำของเขาย่อมเป็นสิ่งชั่วร้าย และไม่ควรถ้า การแก้แค้นทดแทนซึ่งรัฐเป็นผู้กระทำนั้น รัฐก็ย่อมไม่มีความชอบธรรมที่จะทำได้เช่นกัน และถ้า การที่ประทุษร้ายผู้อื่นเป็นสิ่งที่ไม่ชอบธรรมแล้ว รัฐก็ไม่ควรเข้าร่วมในการกระทำด้วยในการตอบโต้ โดยอ้างว่าเป็นการกระทำเพื่อความยุติธรรมหรือทดแทนให้สาสม เพราะการกระทำซึ่ง เป็นความ ผิดและชั่วร้ายนั้น ไม่ว่าจะกระทำลงโดยผู้ใด ย่อมเป็นการไม่สมควร และเป็นความผิดความชั่วร้าย ทั้งสิ้น

นอกจากนั้น วัตถุประสงค์เพื่อการทดแทน มิได้คำนึงถึงความปลอดภัยของสังคม เพราะ เมื่อผู้กระทำความผิดได้รับโทษจนสาสมกับความผิดแล้ว ก็จะถูกปล่อยตัวออกมาทั้ง ๆ ที่ยังคงอาจเป็น ภัยต่อสังคมอยู่ก็ได้ บุคคลบางคนควรถูกกันออกจากสังคมตลอดไป เช่นผู้ที่กระทำความผิดจนคิด นิสสัยเกินกว่าที่จะแก้ไขได้ แต่ถ้าคำนึงถึงแต่เพียงการทดแทนแล้ว ก็จะไม่สามารถกักขังไว้ตลอด ไปได้ เพราะไม่อาจกักขังหรือลงโทษเกินกว่าความผิดที่กระทำได้ ตามทฤษฎีทดแทน

นอกจากการลงโทษในสมัยโบราณจะเป็นไปเพื่อการทดแทนแล้ว ยังเป็นไปเพื่อการ ข่มขู่ (Deterrence) อีกด้วย ทั้งนี้เพื่อให้บุคคลทั่วไปกลัวเกรง และไม่กล้ากระทำความผิด นอกจากนั้นยังมีผลต่อตัวผู้กระทำความผิดเอง คือเมื่อถูกลงโทษแล้วก็จะเกิดความกลัวเกรง หลาบ จำไม่กระทำความผิดขึ้นอีก

การลงโทษเพื่อเป็นการข่มขู่บุคคลอื่นให้กลัวเกรงนั้น มีความเห็นว่าเป็นการไม่ยุติธรรม เพราะบุคคลใดจะถูกลงโทษประการใด ย่อมขึ้นอยู่กับกระทำของตนเอง และไม่ควรถูกลงโทษ เพราะความต้องการที่จะใช้การลงโทษเป็น เครื่องมือให้บังเกิดผลแก่บุคคลอื่น เพราะมนุษย์ทุกคน

ย่อมมีสิทธิมนุษยชนที่จะไม่ถูกกระทำเช่นนั้น ส่วนข้อที่ว่าการลงโทษเพื่อข่มขู่ มีผลต่อตัวผู้กระทำ
 ความผิดเอง เพราะจะทำให้เข็ดกลัว หลาบจำนั้นมีข้อโต้แย้งได้ว่า อาจไม่เป็นความจริงเสมอ
 ไป แต่จะกลับมีผลตรงข้าม เพราะเหตุผลประการหนึ่งที่บุคคลทั่วไปไม่ต้องการทำความผิดเป็น
 เพราะ บุคคลทุกคนย่อมรักชื่อเสียงเกียรติยศของตนเอง ไม่ต้องการให้บุคคลอื่นตราหน้าว่าเคย
 ต้องโทษทัณฑ์มาแล้ว แต่ถ้าได้ถูกลงโทษไปครั้งหนึ่งแล้ว ความกลัวดังกล่าวนั้นก็ย่อมหมดไป เพราะ
 ไม่ว่าจะทำความผิดอีกหรือไม่ ชื่อเสียงเกียรติยศก็ไม่อาจกลับคืนมาได้ ฉะนั้นทฤษฎีลงโทษ
 เพื่อให้เข็ดกลัวหลาบจำนั้น จึงไม่เป็นความจริงเสมอไปนัก

ในสมัยโบราณ มีการลงโทษที่แสดงให้เห็นได้ว่า มีลักษณะเป็นการข่มขู่เพื่อให้บุคคล
 ทั่วไปเกิดความเกรงกลัวอยู่มากมาย การฆาตกรรมโหดร้าย มีผลให้บุคคลทั่วไปเกิดความ
 หวาดเสียวและเกรงกลัว เช่น การเผาหิ้งเป็น การโยนลงไปในน้ำมันเดือด การตัดศีรษะ ซึ่งใช้
 อยู่ในยุโรป สมัยศตวรรษที่ ๑๖-๑๗ แม้แต่กฎหมายไทยก็มีกรลงโทษทำนองนี้เช่นกัน เช่นการ
 ลงโทษตามกฎหมายตราสามดวง หรือการตัดตีนตัดมือ อันเป็นโทษหนักหนึ่งในสามสถาน ตาม
 กฎหมายพระเจ้ามังราย หรือมังรายราชศาสตร์ เป็นต้น นอกจากนั้นวิธีการลงโทษในสมัยโบราณ
 หลายประการที่แสดงให้เห็นว่าต้องการให้มีผลเป็นการข่มขู่โดยแท้ เช่นการลงโทษที่มีลักษณะเป็น
 การประจาน (Branding) เช่นการเอาเหล็กเผาไฟขีดตราให้เป็นเครื่องหมายติดตัวไปจนตาย
 การลักหน้าให้เป็นรูปต่าง ๆ การนำไปผูกมัดไว้ในที่สาธารณะ เช่นกฎหมายของรัฐเจอร์ซีตะวันออก
 ปี ๑๖๖๘ และปี ๑๖๗๕ ก็ได้บัญญัติโทษนี้ไว้ด้วย การใส่ชื่อคา (Stocks and Pillory) ก็ใช้อยู่
 ในอังกฤษ จนกระทั่งปี ๑๘๓๗ จึงได้เลิกไป ส่วนสหรัฐอเมริกาเลิกใช้ในปี ๑๘๐๕ กฎหมายไทย
 ก็มีบทบัญญัติลงโทษทำนองนี้เช่นกัน เช่นการแห่ประจาน เป็นต้น

แม้การลงโทษเพื่อการข่มขู่จะเป็นสิ่งที่สามารถลดอาชญากรรมได้ แต่ผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับ
 ทฤษฎีการข่มขู่มีความเห็นว่า

ก. วัตถุประสงค์ของการลงโทษตามทฤษฎีข่มขู่ก็เพื่อลดจำนวนการกระทำผิดที่จะ เกิด
 ขึ้นต่อไปทั้งจากผู้ที่ถูกลงโทษเอง และทั้งจากผู้อื่นที่รับรู้เห็นการลงโทษ แต่การลงโทษเพื่อข่มขู่ไม่
 ให้ผู้ถูกลงโทษไปกระทำผิดซ้ำขึ้นอีกอาจจะไม่มีผลเป็นการข่มขู่ ไม่ให้บุคคลอื่นกระทำผิดขึ้น และใน

ทางกลับกันการลงโทษเพื่อข่มขู่ไม่ให้บุคคลทั่วไปกระทำผิดขึ้น อาจจะไม่มียผล เป็นการข่มขู่ไม่ให้ผู้ถูกลงโทษไปกระทำผิดซ้ำขึ้นอีก

ข. อิทธิพลอื่นนอกจากการลงโทษย่อมมีผลต่อการไม่กระทำความผิด เช่น ศาสนา การอบรมสั่งสอนในครอบครัว โรงเรียน เป็นต้น แต่กระนั้นอัตราอาชญากรก็ยิ่งเพิ่มขึ้น การข่มขู่จึงไม่ประสบผลเท่าที่ควร แต่ในข้อนี้อาจให้เหตุผลแย้งได้ว่า การที่อาชญากรเพิ่มขึ้นมีสาเหตุมาจากปัจจัยหลายประการ เช่น ปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ตลอดจนความก้าวหน้าทางวิชาการ เช่น ความสะดวกในการประกอบอาชญากรรมมีมากขึ้น ความขัดแย้งทางสังคม และความแตกต่างทางเศรษฐกิจ ทำให้คนต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดมากขึ้น เหล่านี้ล้วนเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้อาชญากรรมเพิ่มมากขึ้นทั้งสิ้น และเราไม่มีทางทราบได้เลยว่า หากไม่มีการลงโทษเพื่อเป็นการข่มขู่แล้ว อาชญากรรมจะเพิ่มมากขึ้นกว่าปัจจุบัน หรือลดน้อยลงเท่าสมัยก่อน ที่สังคมยังไม่มีสาเหตุหรือปัญหาสังคมมากเท่ากับปัจจุบัน ตามความเห็นของผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับทฤษฎีข่มขู่

ค. ทฤษฎีข่มขู่ไม่ใช้กับการกระทำความผิดในบางกรณี เช่นการกระทำโดยบันดาลโทสะ ผู้กระทำจะไม่มีโอกาสที่จะคิดใคร่ครวญว่าถ้าตนกระทำความผิดลงไปแล้ว จะได้รับโทษสถานใด

ง. ทฤษฎีข่มขู่ทำให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดี เช่นทำให้บุคคลสภาพของบุคคลเสื่อมเสียลงไปเนื่องจากต้องไปรับโทษอยู่ร่วมกัน ทั้งผู้ที่กระทำผิดเป็นครั้งแรกหรือโดยมิได้ตั้งใจ กับผู้ที่กระทำผิดเป็นอาชีพ นอกจากนั้นทฤษฎีข่มขู่มีได้คำนึงถึงการปรับปรุงตัวบุคคลและไม่ได้คำนึงถึงการช่วยเหลือหลังจากพ้นโทษ อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่าไม่มีความจำเป็นอันใดที่เราจะต้องลงโทษเพื่อเป็นการข่มขู่แต่เพียงประการเดียว เพราะอาจใช้วิธีการปรับปรุงแก้ไขและช่วยเหลือหลังพ้นโทษพร้อม ๆ กันไปกับวัตถุประสงค์เพื่อการข่มขู่ได้ แม้ว่าการลงโทษเพื่อข่มขู่จะไม่สามารถลงโทษเบาเกินไปไม่สมควรแก่ความผิดได้ เพราะจะทำให้บุคคลทั่วไปไม่เกรงกลัวก็ตาม แต่การลงโทษให้หนักพอที่จะเป็นการข่มขู่ก็ได้หมายความว่า จะปรับปรุงแก้ไขตัวบุคคลไม่ได้ แต่การปรับปรุงแก้ไขย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการ เช่น การแยกซึ่งผู้กระทำความผิดระหว่างผู้กระทำความผิดอาชีพ กับผู้กระทำความผิดที่มีโช้อาชญากรอาชีพ หรือการให้การรักษาแก่ผู้กระทำความผิดที่มีสภาพจิตใจผิดปกติ โดยการจัดแพทย์ไว้รักษา การฝึกอาชีพ อบรมความประพฤติ สิ่งเหล่านี้จัดว่า

เป็นการปรับปรุงแก้ไข ซึ่งย่อมกระทำได้แม้ผู้ต้องโทษจะได้รับโทษหนัก หรือถูกกักขังเป็นเวลานานก็ตาม แต่หากปรากฏว่าผู้ต้องโทษสามารถปรับปรุงแก้ไขตนเองได้แล้วก็อาจปล่อยให้พ้นโทษก่อนกำหนดเวลาได้ จึงเห็นได้ว่าการลงโทษเพื่อเป็นการข่มขู่อาจใช้พร้อมไปกับการปรับปรุงแก้ไขตัวผู้กระทำความผิด และการช่วยเหลือหลังจากพ้นโทษได้โดยไม่ขัดแย้งกันแต่อย่างใด ยกเว้นในกรณีเดียว คือโทษหนักที่ต้องการจะลงเพื่อเป็นการข่มขู่ นั้น เป็นโทษประหารชีวิตเท่านั้น

๒. วัตถุประสงค์ของการลงโทษในสมัยปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการลงโทษในสมัยปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปจากสมัยก่อน คือ การลงโทษมุ่งประสงค์ให้เป็นการปรับปรุงแก้ไขตัวบุคคล เพื่อให้กลับตัวเป็นพลเมืองดี และเพื่อเป็นการป้องกันสังคม ให้ปลอดภัยจากการประกอบอาชญากรรม เนื่องจากเห็นว่าการลงโทษเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทนนั้นนอกจากจะไม่เกิดผลดีแก่สังคมแล้ว ยังจะกลับเป็นโทษแก่สังคมอีกด้วย จึงได้มีการปรับปรุงแก้ไขในด้านการคุมประพฤติ และการดูแลนักโทษในทัณฑสถาน และการพักการลงโทษ เป็นต้น

วัตถุประสงค์เพื่อการปรับปรุงแก้ไข มีหลักการคือมุ่งหมายจะป้องกันไม่ให้บุคคลที่ได้กระทำความผิดขึ้นแล้ว กลับกระทำความผิดขึ้นอีก โดยการแก้ไขปรับปรุงตัวบุคคลผู้กระทำความผิดนั้นเอง หลักการนี้มีแนวความเห็นว่าการลงโทษซึ่งเป็นผลร้ายนั้น ไม่น่าจะทำให้บุคคลกลับตัวเป็นคนดีได้ จึงควรเปลี่ยนมาใช้การปฏิบัติ (Treatment) แทน โดยมีวิธีปฏิบัติ คือ

ก. พยายามไม่ให้ผู้กระทำความผิดประสบกับสิ่งที่จะเปลี่ยนแปลงบุคคลิกภาพของเขาไปในทางที่เสื่อมลง โดยวิธีการต่าง ๆ ได้แก่การรอกการกำหนดโทษหรือการรอกการลงโทษ คือถ้าจำเลยมิได้กระทำความผิดขึ้นอีกในระหว่างระยะเวลาที่กำหนดไว้ โทษที่จำเลยจะได้รับก็เป็นอันหมดไป และในระหว่างรอกการกำหนดโทษ หรือรอกการลงโทษ ศาลก็อาจกำหนดให้จำเลยอยู่ภายใต้เงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติได้ นอกจากนั้นอาจปล่อยตัวหลังจากได้รับโทษจำคุกแล้ว โดยพิจารณาจากความประพฤติของผู้ต้องโทษ หากเห็นว่าผู้นั้นจะไม่เป็นอันตรายต่อสังคมอีกต่อไป หรือเห็นว่า การถูกคุมขังจะทำให้บุคคลิกภาพของผู้นั้นเสื่อมทรามลง แต่ก็มีข้อยกเว้นว่า วิธีนี้จะไม่ใช่กับผู้กระทำความผิดถูกฉกรรจ์ แต่มีผู้ให้ความเห็นว่าวิธีนี้อาจทำให้นักโทษแสวงหาดีเพื่อหลอกลวงให้เจ้าหน้าที่หลงเชื่อได้ วิธีนี้อาจมีเงื่อนไขคุมความประพฤติหลังจากปลดปล่อยได้

การแยกประเภทนักโทษก็เป็นวิธีหนึ่งที่จะทำให้การเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพของนักโทษไปในทางเสื่อมลงจะมีได้น้อยลง เช่นแยกพวกทำผิดครั้งแรกจากพวกทำผิดหลายครั้ง หรือกระทำผิดจนติดนิสัย เป็นต้น

ข. วิธีการปรับปรุงผู้ต้องโทษในระหว่างคุมขัง ได้แก่การฝึกหัดอาชีพ ซึ่งเมื่อผู้ต้องโทษพ้นโทษแล้ว ก็จะได้มีโอกาสใช้ชีวิตอาชีพหากินในทางสุจริตต่อไป นอกจากนั้น การฝึกหัดอาชีพ จะช่วยให้นักโทษมีรายได้จากการทำงานในเรือนจำ และเป็นการใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ เพื่อจะได้ไม่คิดฟุ้งซ่าน หรือวางแผนหลบหนีอีกด้วย

การปรับปรุงนี้อาจทำได้โดยการให้การศึกษาแก่ผู้ต้องโทษ หรือการอบรมทางศีลธรรมและศาสนา ซึ่งเป็นวิธีการสำคัญของการปรับปรุงและจะช่วยให้ผู้ต้องโทษกลับตนเป็นพลเมืองดีต่อไป

นักอาชญาวิทยาบางพวกมีความเห็นว่า สาเหตุประการหนึ่งของการกระทำผิดมาจากความผิดปกติทางร่างกายและจิตใจ ถึงแม้จะปรากฏว่า ผู้ผิดปกติส่วนมากมิได้เป็นอาชญากรก็ตาม แต่การรักษาผู้ต้องโทษที่มีความผิดปกตินี้ จะช่วยให้ลดสาเหตุแห่งอาชญากรรมให้น้อยลงได้

ค. การให้ความช่วยเหลือหลังจากพ้นโทษ นักโทษส่วนมากเมื่อพ้นโทษแล้ว ต้องการจะกลับตนเป็นคนดี แต่จะพบอุปสรรคต่อการประพฤติตนเป็นพลเมืองดี คือการไม่สามารถกลับเข้าทำงาน หรือไม่สามารถหางานทำได้ ฉะนั้นการให้ความช่วยเหลือหลังจากพ้นโทษจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำความผิดให้ตลอดรอดฝั่งได้ โดยการตั้งกองทุนช่วยเหลือการบริการจัดหางานให้ เป็นต้น

แต่มีข้อสังเกตเกี่ยวกับการลงโทษเพื่อปรับปรุงแก้ไขตัวผู้กระทำความผิดคือ สำหรับผู้กระทำความผิดบางจำพวกจะไม่สามารถแก้ไขให้กลับตนเป็นคนดีได้ และวิธีการปรับปรุงแก้ไขจะต้องแตกต่างกันออกไปตามความเหมาะสมกับผู้กระทำผิดแต่ละคน ซึ่งส่วนมากในทางปฏิบัติแล้วทำได้ยาก เพราะขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่นสถานที่ กำลังคน และงบประมาณ เป็นต้น นอกจากนั้นการปรับปรุงผู้กระทำความผิดจะต้องเป็นไปโดยพอเหมาะพอสม และมีให้เป็นการส่งเสริมผู้กระทำความผิดจนได้รับการช่วยเหลืออุปการะจากรัฐมากกว่าบุคคลธรรมดาที่มีได้กระทำผิด

นอกจากการลงโทษในสมัยปัจจุบันจะเป็นการแก้ไขปรับปรุงตัวผู้กระทำความผิดแล้ว ยังมุ่งถึงการตัดโอกาสมิให้มีการกระทำความผิดอีก ซึ่งแบ่งออกได้เป็น ๒ กรณี คือ

ก. การตัดโอกาสแบบถาวร ได้แก่การลงโทษประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิต วิธีนี้มิได้ผลทำให้ผู้กระทำความผิดไม่มีโอกาสสร้างความเดือดร้อนให้แก่สังคมได้อีกเลย แต่มีการตัดโอกาสบางอย่าง ซึ่งเป็นการตัดโอกาสมิให้กระทำความผิดเฉพาะอย่างได้ เช่น การถอน เป็นการตัดโอกาสมิให้กระทำความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราอีกเป็นต้น

ข. การตัดโอกาสแบบชั่วคราว ได้แก่การลงโทษจำคุกมีกำหนดเวลา และโทษประการอื่นนอกเหนือจากโทษที่มีลักษณะเป็นการตัดโอกาสแบบถาวร วิธีนี้เป็นวิธีที่เกิดปัญหามาก คือต้องพิจารณาว่าจะใช้วิธีการอย่างไรที่จะทำให้ผู้ถูกลงโทษสามารถละเว้นการกระทำความผิดได้ตลอดไปเมื่อพ้นโทษแล้ว วิธีการที่จะช่วยให้ผู้ที่พ้นโทษเป็นผู้ที่ไม่กระทำความผิดอีก คือวิธีการลงโทษที่ไม่มีกำหนดเวลาแน่นอน คือในระยะเวลาที่ผู้ต้องโทษยังคงได้รับโทษอยู่ หากเจ้าหน้าที่พิจารณาเห็นว่าผู้ต้องโทษยังไม่สามารถกลับตนเป็นคนดีได้ ก็ยังคงไม่ปล่อยตัว การกำหนดเช่นนี้ไม่อาจกำหนดไว้ล่วงหน้าได้เพราะไม่อาจทราบความประพฤติล่วงหน้าของบุคคลได้

การลงโทษโดยไม่กำหนดแน่นอนนี้ มีปรากฏในหลักการของ American Prison Association เป็นหนึ่งใน ๒๒ ข้อ คือกำหนดไว้ในข้อ ๗ ว่า ควรเลิกการพิพากษาจำคุกโดยมีกำหนดแน่นอนตายตัว (Fixed Sentence) เสีย และเปลี่ยนเป็นคำพิพากษาลงโทษจำคุกชนิดไม่มีกำหนดตายตัว (Indeterminate Sentence) และความไม่เสมอภาค ในการตัดสินลงโทษคนที่ทำผิดอย่างเดียวกันก็ควรจะให้หมดไปเสียด้วย นอกจากนั้นการลงโทษมีกำหนดเวลาสั้น ๆ กับผู้ที่กระทำผิดซ้ำซากบ่อยครั้ง เป็นสิ่งที่ไม่ทำให้เกิดประโยชน์แต่อย่างใด

การลงโทษเพื่อเป็นการตัดโอกาสไม่ให้กระทำความผิดอีกนี้ ควรใช้ควบคู่ไปกับการปรับปรุงแก้ไข เพราะการตัดโอกาสที่ดีประการหนึ่งนั้น คือการแก้ไขตัวบุคคลให้กลับตนเป็นพลเมืองดีด้วย

วิธีการเพื่อความปลอดภัย

การลงโทษมิใช่วิธีการประการเดียวที่เป็นการป้องกันสังคมจากการกระทำความผิด เพราะในกรณีที่เราสังเกตเห็นได้ว่า บุคคลใดอาจจะก่ออันตรายแก่สังคม เนื่องจากมีลักษณะที่เป็น ภัย หรือสถานที่ที่เป็นอันตรายก็อาจใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยเพื่อป้องกันบุคคลนั้น มิให้ก่อ ภัยอันตรายแก่สังคมขึ้นได้ วิธีการเพื่อความปลอดภัยนี้ จึงเป็นการป้องกันโดยเฉพาะ (Special prevention) ซึ่งอาจทำได้โดยการตัดมิให้มีโอกาสกระทำความผิดขึ้นอีก (Incapacitation) เช่น การควบคุมบุคคลวิกลจริต การกักกัน การปรับปรุงแก้ไข เช่น การรักษาผู้ติดยาเสพติด ผู้ติดสุราเรื้อรัง การให้การศึกษามากอาชีพแก่ผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้เยาว์ แม้วิธีการเพื่อ ความปลอดภัยบางอย่างจะมีลักษณะคล้ายการลงโทษ แต่ก็เกินไปเพื่อป้องกันสังคม โดยการ ปรับปรุงแก้ไขตัวบุคคลเพียงประการเดียว มิได้มีวัตถุประสงค์ประการอื่น เช่น การแก้แค้น หุดแค้น หรือข่มขู่ดังเช่นการลงโทษ วิธีการเพื่อความปลอดภัยจึงอาจใช้กับบุคคลที่ยังมิได้กระทำความ ผิดได้ ส่วนการลงโทษนั้น จะกระทำได้ก็แต่ เมื่อบุคคลนั้นได้กระทำความผิดทางอาญา อันเป็นการกระทำที่กระทบกระเทือนความสงบสุขของมหาชน

เนื่องจากวิธีการเพื่อความปลอดภัยกำหนดขึ้นตามลักษณะที่เป็นภัยของบุคคล ดังนั้น จึงต้องใช้วิธีการป้องกันมิให้เกิดการกระทำความผิดขึ้น จากลักษณะอันเป็นภัยดังกล่าว เช่น การควบคุมเพื่อป้องกัน หรือกักกันผู้กระทำความผิดติดนิสัย ซึ่งในบางประเทศ กฎหมายอนุญาต ให้ศาลกำหนดให้ควบคุมโดยไม่มีกำหนดเวลา หรือนานเท่าที่ผู้กระทำความผิดยังมีลักษณะอันเป็น ภัยอยู่ เช่น ตามประมวลกฎหมายอาญาเยอรมัน มาตรา 42C และประมวลกฎหมายอาญา นอร์เวย์ มาตรา 39a เป็นต้น ตามประมวลกฎหมายอาญาไทย มาตรา ๓. ก็บัญญัติไว้ใจ ความว่า ในกรณีผู้กระทำความผิดติดนิสัย ศาลจะพิพากษาให้กักกันมีกำหนดเวลาไม่น้อยกว่าสามปี และไม่เกินสิบปีก็ได้ และในขณะที่กักกันก็ให้มีการตัดนิสัย การศึกษา การฝึกหัดอาชีพ

สำหรับผู้กระทำความผิดขณะจิตบกพร่อง โรครจิต หรือจิตฟั่นเฟือน ถ้าศาลเห็นว่า จะเป็นภัยต่อสาธารณชน ศาลอาจจะมีคำสั่งให้ส่งตัวไปกักและรักษาตัวที่โรงพยาบาลโรครจิต (ประมวลกฎหมายอาญาเยอรมัน มาตรา 42b) หรือที่สถานพยาบาล (ประมวลกฎหมาย

อาญาของไทย มาตรา ๔๘, ร่างประมวลกฎหมายอาญาฉบับใหม่ มาตรา ๑๑๑) ผู้กระทำความผิด เนื่องจากเสพสุราเป็นอาชญา หรือเป็นผู้ติดยาเสพติดให้โทษภายในระยะเวลาหนึ่ง และในกรณีที่ไม่ปฏิบัติตามที่ศาลกำหนด ศาลจะสั่งให้ส่งไปคุมตัวไว้ในสถานพยาบาลก็ได้ ส่วนผู้ที่มีลักษณะอันควรเชื่อว่าจะก่อเหตุร้ายให้เกิดแก่บุคคลหรือทรัพย์สินของผู้อื่น ศาลก็มีอำนาจสั่งให้ทำประกันทัณฑ์บน ควบคุมตัวผู้เป็นภัยต่อสังคมเพื่อตัดโอกาสกระทำความผิด แล้วให้การศึกษาอบรมฝึกอาชีพและทำงาน (ตามคำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ ๒๒ สั่ง ณ วันที่ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๑๔) สำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กซึ่งไม่ต้องรับโทษ หรือเห็นว่ายังไม่สมควรพิพากษาลงโทษ ศาลอาจกำหนดวิธีการเพื่อความปลอดภัย ตามมาตรา ๗๔, ๗๕, ๗๗ (ประมวลกฎหมายอาญาไทย) ได้

วิธีการเพื่อความปลอดภัยมีวิธีการคล้ายคลึงกับการลงโทษ เช่น การจำกัดอิสรภาพ โดยการกักกันผู้กระทำความผิดติดนิสสัย การควบคุมผู้มีพฤติการณ์เป็นภัยต่อสังคม การกักกันและรักษาตัวผู้กระทำความผิดซึ่งมีจิตบกพร่อง เสพสุราเป็นอาชญา การห้ามเข้าเขตกำหนด ห้ามประกอบอาชีพหรือวิชาชีพบางอย่าง แต่แตกต่างกับการลงโทษในหลักการ อย่างไรก็ตาม วัตถุประสงค์ประการสำคัญของวิธีการเพื่อความปลอดภัย คือมุ่งคุ้มครองสังคมจากภัยอันตราย อันเป็นการละเมิดกฎหมายซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ประการหนึ่งของการลงโทษเช่นกัน